

Tijdschrift van de Classici Lovanienses

N.S. Jaargang 10-11, Nummer 2

Beste lezers,

Het kan nooit kwaad een openingswoord aan te vatten met een anekdote. Vandaar wierpen we ook deze keer een blik op Plutarchus' *Regum et imperatorum apophthegmata*, waarbij de volgende uitspraak van niemand minder dan Dionysius de Oudere (176A) ons in het oog sprong:

Aan de man die vroeg of hij tijd had, zei hij: "Moge me dat nooit overkomen"

De Syracuseaanse tiran mag dan wel geen stichtend voorbeeld heten, zoals we allen weten, toch zullen velen van ons de waarheid van bovenstaand citaat na maanden van bittere eenzaamheid (en misschien zelfs verveling) erkennen.

Maar gelukkig is er naast de recente verdere versoepelingen van de Coronamaatregelen, ook nog ons *Bulletin* van de *Classici Lovanienses*! Wij hopen dan ook dat deze gang jullie opnieuw mag verblijden met een reeks informerende, interessante en daarnaast enkele geestige bijdragen.

Curate ut valeatis,

Gert Van den Berghe
Laurens van der Wiel

Bezoek onze webpagina:
<http://claslov.wikidot.com>

En onze facebookpagina:
<http://www.facebook.com/group.php?gid=248763235661&v=wall&viewas=0>

De voorzitter opent

De voorzitter opent

Beste lezer,

Is het vandaag mogelijk om een gesprek te voeren zonder het woord 'Corona' in de mond te nemen? Toen we nog allemaal student waren in Leuven gebruikten we de naam van het virus alleen op een cantus, altijd vergezeld van de conjunctief '*prosit*', meestal in combinatie met '*prosit senior*'. En na het luidkeels brullen van die woorden, vloeyde het gerstenat. *O tempora, o mores!*

Of we het nu willen of niet, Corona beheerst ons doen en ons laten, onze woorden en onze gedachten. Ik wou er met geen woord over reppen in dit woordje, maar een voorval uit mijn lessen noopte mij tot het schrijven van deze 'coronanekdote'. We kennen trouwens allemaal dergelijke anekdotes, weet je wel: toen je bij de bakker stond en je mondmasker vergeten was, toen je plotseling hard moest niezen en iedereen je met een blik vol haat aanstaarde, hoe je koorts had en plots dacht dat je meteen naar spoedgevallen mocht verkassen,... Enfin, je weet wat ik bedoel. Ook ik heb zo'n verhaal, hier schrijf ik het, ik kan niet anders.

Ik las samen met mijn leerlingen van het vierde jaar het befaamde Tapijt van Bayeux waar op een gegeven moment te lezen staat '*Hic dederunt Haroldo corona(m) regis*'. Mijn leerlingen waren in alle staten en eentje meende zelfs dat koning Eduardus Confessor gestorven was door het virus! Gelukkig kon ik hen meteen duidelijk maken dat het hier niet om een vermaledijd virus ging, maarom een merk van bier, want even verder op het tapijt staat te lezen '*Isti mirant(ur) stella(m)*'. Ik kan moeilijk zeggen of mijn leerlingen konden lachen met mijn onnozel grapje, want door hun mondmaskers kon ik amper een beweging van hun mondhoeken vaststellen. Ik troostte me dan maar met de gedachte dat ze het wel leuk vonden. Echt?

Ach, je kunt het onze arme leerlingen niet kwalijk nemen, zeker niet wanneer je vooraan in klas staat te vertellen over de Normandische ridders terwijl je zelf beschermd bent door een mondmasker en *faceshield*. Probeer dan maar eens normaal te doen of te doen alsof er niets aan de hand is.

Toch moeten we oppassen dat Corona geen algemene toestand van onze menselijke geest begint te worden. Dan wordt het virus een gemeen en lelijk

beestje dat zich behaaglijk nestelt in ons brein en vat begint te krijgen op alles wat wij doen en denken. Dan beginnen de ‘coronazi’s’ ons doen en laten te dicteren en worden we gegijzeld door het virus.

Ik denk dat de stoïcijnse filosofen ons hier een weg kunnen wijzen wanneer zij zeggen dat ziekte misschien wel een belemmering kan zijn van het lichaam, maar ons zeker niet in de weg kan staan voor het maken van morele keuzes (Epictetus, *Encheiridion* 9). Koorts en ziekte behoren in de ogen van de stoïcijnse filosofen tot de zogenaamde ‘*indifferentia*’ waar we geen vat op hebben. Ze overkomen ons en dan heeft het geen zin om te klagen en te zeuren. Uiteraard moeten we wel zorgen dat we ziektes mijden... maar er zijn veel belangrijkere dingen in ons leven.

In elk geval heeft de periode van lockdown én de blijvende nasleep ervoor gezorgd dat ik ontdekt heb wat (en wie) echt belangrijk is in mijn leven... en dat zal bij jullie zeker ook het geval zijn, beste lezer! Aldus kunnen ‘*indifferentia*’ ons duidelijk maken wat écht het verschil maakt en ons op weg helpen naar een waardevol leven. Maar kom, nu terug het *faceshield* naar beneden klappen, het mondmasker vastgespen, de handgel in onze vuist klemmen en we zijn weer klaar voor de strijd. De overwinning is in zicht!

Bert Gevaert

Antiek gefilosofeer over COVID-19

Antiek gefilosofeer over COVID-19

Door Paul De Zutter

Het SARS-COVID-19-virus grijpt wereldwijd wild om zich heen. Ook in ons land veroorzaakt het een van de ergste crisissen ooit sinds de Tweede Wereldoorlog.

Dit gebeuren mag ons evenwel niet doen vergeten dat epidemieën al sinds mensenheugenis bestaan. Als meest spraakmakende voorbeelden kennen we ongetwijfeld de beruchte Bijbelse 'Tien Plagen van Egypte', of de pest die gedurende de 14de eeuw gans Europa in z'n greep hield. Het klassieke Griekenland had in haar luisterrijke verleden eveneens met pandemieën af te rekenen.

Hoe gingen de oude Grieken met dergelijk fenomeen om? En welke oplossingen zouden zij vandaag aanreiken om de coronacrisis het hoofd te bieden? Het antwoord op deze vragen kan ons misschien aanzetten tot reflectie hieromtrent. Een filosofische, doch luchtige denkoefening.

1. "Jan met de pet":

"We hebben een zware misdaad en een grove heiligschennis begaan. De goden zijn vertoornd en stuurden daarom dit vreselijke virus op ons af. We moeten dringend een zoenoffer in de tempel brengen. Ook dienen we het orakel van Delphi te raadplegen over hoe we deze plaag een halt kunnen toeroepen.

Tussen haakjes, loopt hier in dit land toevallig iemand rond die per ongeluk z'n vader heeft vermoord en met z'n moeder is getrouwd?"

2. Hippocrates van Kos en Galenus van Pergamon:

"Onze lichaamssappen zijn uit evenwicht."

Coronalijders, ga allemaal in quarantaine en onderga een sauna-, water-, slaap- of aderlatingskuur in een van onze sanatoria. Offer voor alle zekerheid ook maar een haantje aan Asklepios, de god van de geneeskunst. Je weet immers nooit."

3. Zeno van Elea:

"Een coronapatiënt kan me nooit besmetten.

Aangezien in de realiteit beweeglijkheid niet bestaat, en het bijgevolg onmogelijk is om van punt A naar punt B te gaan, wordt de *social distancing* altijd gegarandeerd.

Immers, indien een besmet persoon de veilige afstand van anderhalve meter tussen hemzelf en mij wenst te overbruggen, zal hij eerst de helft van die afstand moeten afleggen, namelijk 75 cm. Echter, om laatstgenoemde afstand te overbruggen, zal hij de helft daarvan moeten afleggen, met andere woorden 37,5 cm. Wil hij evenwel 37,5 cm overbruggen, dient hij opnieuw de helft af te haspelen, in casu 18,7 cm. Als hij daarin wil slagen, is hij genoodzaakt 9,35 cm achter zich te laten: wederom de helft. 9,35 cm op je conto schrijven, vereist weer het afleggen van de halve afstand, dus 4,67 cm. Maar om daartoe in staat te zijn,... U raadt wellicht het vervolg?

Moraal van het verhaal: we zitten volkomen safe wat het risico op besmettingen betreft !"

4. Gorgias van Leontini:

"We moeten de natuur zijn werk laten doen en inzetten op groepsimmunititeit. Geen regels of beperkingen allerhande. Evenementen laten we gewoon doorgaan. *Social distancing* en mondkmaskers hoeven niet, en zijn niet gewenst. De sterksten zullen wel overleven. Da's eigen aan de natuur."

5. Socrates:

"De politici – *met uitzondering van mevrouw Maggie De Block misschien* – kunnen deze epidemie niet bezweren. De virologen wel. Zij beschikken over de vereiste medische kennis en zijn dus het best gekwalificeerd om de coronacrisis aan te pakken."

6. Plato:

"In mijn ideale staat was dit allemaal nooit gebeurd!"

7. Aristoteles:

"Het nieuwe SARS-COVID19-virus lijkt me bijzonder interessant. Dat gaan we eens van naderbij bestuderen om er een doctoraat over te schrijven. Op anderhalve meter afstand weliswaar en uiteraard met mondkmasker."

8. De Stoïcijnen:

"Deze pandemie is wat ze is. Ze stond vermoedelijk in de sterren geschreven en er valt niks aan te doen. We zullen ermee moeten leren leven. En wie dood moet, sterft. Dat heeft het Lot zo beschikt en moeten we aanvaarden. Maar we dienen ons wel met z'n allen strikt aan de coronaregels te houden: de zorg voor elkaar is immers een collectieve verantwoordelijkheid, en bovendien onze verdomde plicht."

9. Epicurus:

"Kruip in jullie kot en trek jullie terug in je eigen kleine bubbels van gezin, vrienden of gelijkgezinden. Breng daar de coronacrisis samen door met Netflix, gamen, een goed boek en lekker maar gezond eten. Lig vooral niet wakker van een mogelijke besmetting of het gebrek aan toekomstperspectief: *pluk de dag*. De rest van de wereld kan ontploffen."

Nieuws uit Aalst

Nieuws uit Aalst

Latijn leeft: *De Societate Latina Alosti*

Door Marcel Cock

Ondanks de moeilijke Corona-tijden, arriveert er toch interessant nieuws van de Latijnse Kring uit Aalst. Deze Kring voorziet jaarlijks twee lessenreeksen van zes lessen op dinsdagvoormiddag (januari-februari en september-oktober) in cultuurcentrum De Werf in Aalst. Een dertigtal cursisten leest werken van auteurs vanaf de klassieke oudheid tot de renaissance. Dit jaar kon de lessenreeks met lectuur uit Tacitus' oeuvre nog juist vóór de aanvang van de coronacrisis doorgaan. In het najaar, vanaf 22 september, organiseert de Kring een lectuur van het Orpheusverhaal met link naar de opera's van Monteverdi en Gluck. Twee jaar geleden vierden ze trouwens hun jubileum van 25 jaar.

Hieronder een **korte geschiedenis**, naar het overzicht van de 25 jaar-viering:

*In het najaar van **1994** neemt mevrouw Christiane Lauwerys contact op met het Cultureel Centrum De Werf om er voor geïnteresseerden een Latijnse Kring te beginnen. Overleg met mevrouw Karin De Schutter (vormingsessies De Werf) voorziet een programma van twaalf samenkomsten per jaar. Op **18 oktober** geeft mevrouw Lauwerys dan haar eerste les voor zes cursisten. De heer Piet Willems wordt secretaris van de Kring. Op **31 maart 1999** wordt het eerste vijfjarig lustrum gevierd met negentien cursisten. De gastspreker is professor Constant Matheussen (rector KU Brussel), die vertelt over 'Humanisme, de Natuur en Dirk Martens'. In **september 2001** volgt de heer Gaston De Cock mevrouw Lauwerys op als lesgever in de Latijnse Kring. Het tweede lustrum vindt plaats op **17 februari 2004**, en de gastspreker is professor Hans Hauben (KU Leuven), die aan elf cursisten les geeft over 'De Romeinse kalender en de Fasti'. Op **30 oktober 2008** viert de Kring dan zijn derde lustrum, waar gastspreker doctor Koen Wylin (UGent) aan zeventien cursisten een uiteenzetting geeft over 'De taal van de Etrusken'. In **september 2009** moet er een interim-lesgever de lessenreeks geven, een rol die ingevuld wordt door de heer Wouter De Bruyne, die tevens lesgever is in de Griekse Kring. Zes maanden later, in **februari 2010**, wordt de heer Marcel Cock dan officieel lesgever in de Latijnse Kring. Jammer genoeg verliest de Kring op **19 april 2013** secretaris*

*Piet Willems, die sinds de stichting zo'n 6000 pagina's aan documenten samenstelde voor de cursisten. Datzelfde jaar vindt op **22 oktober** het vierde lustrum plaats voor zeventien cursisten, waarbij gastspreker cursist en ingenieur Marc Cherretté (Aalst) vertelt over 'De onager, Romeins belegeringstuig volgens Ammianus Marcellinus (4de eeuw)'. In het jaar daarna, op **21 oktober 2014**, bezoekt de Klassieke Kring de tentoonstelling 'De erfenis van Karel de Grote 814-2014' in Ename met een rondleiding door curator en archeoloog Dirk Callebaut (cursist). Een tweede uitstap vindt plaats op **17 maart 2015** naar de vroeg-romaanse Sint-Vincentiuskerk in Soignies, na een lectuur van Einhard, Vita Karoli Imperatoris. In **oktober 2016** doen de cursisten een uitstap naar de Utopia-tentoonstelling te Leuven, uiteraard na een lectuur van Thomas More, Utopia. Ten slotte viert de Kring op **23 oktober 2018** haar vijftienvintigste verjaardag met 28 cursisten. De gastspreker is dit keer de heer Geert Kentane, vakbegeleider Grieks-Latijn scholen Oost-Vlaanderen, die een lezing geeft over 'Oud maar niet out. Onderwijs klassieke talen nu'.*

De Kring heeft dus al wat interessante jaren achter de rug, waarin Classici Lovanienses mevrouw Christiane Lauwerys (KF 1959), de heer Marcel Cock (KF 1968), en terzijde ook de professoren Constant Matheeussen (KF 1968), Hans Hauben (KF 1965) en begeleider Geert Kentane (KF 1981), een hand hebben gehad en nog hebben. De enthousiaste cursisten uit diverse disciplines tonen aan dat hun studie van het Latijn geen relevantie verloren heeft en een κτῆμα ἐς αἰεὶ is en blijft.

Een studentenbiografie

Een studentenbiografie

De studententijd wordt wel eens de mooiste tijd van het leven genoemd. Dat probeert Luc Gheysens te bewijzen in de volgende autobiografie. Hier is zijn verhaal.

Mijn verhaal begint aan de Kulak in Kortrijk in het pioniersjaar 1965. Aldaar heb ik het diploma behaald van kandidaat klassieke filologie – Groep C en kandidaat Oude Geschiedenis – Groep B (eerste kan in 1966-67; tweede kan in 1967-68).

Vervolgens kwam ik in het najaar van 1967 toe in Leuven, waar wij slechts midden oktober begonnen. Het was er fantastisch... Ik sloot mij aan bij de studentenclub Moeder Meense, dat zijn bakermat heeft in het Sint-Aloysiuscollege in Menen. Ik verliet dit college in 1965 – retorica. De meeste van mijn klasvrienden gingen dat jaar direct naar Leuven... Het was een formidabel weerzien. Ik werd ondergedompeld of ik dompelde mijzelf onder in het studentenleven... en genoot met volle teugen daarvan.

De maand oktober liep zeer vlug naar het einde en ik realiseerde mij dat ik nog geen promotor had. Uiteindelijk kwam ik terecht bij de betreurde Professor Edmond Van 't Dack. De man verschoot zich een bult dat ik zelfs nog geen onderwerp had. Hij gaf mij een titel : “Het reconstrueren van de carrière van de Romeinse legioensoldaten in Asia” en hij gaf mij als introductie de lezing van het artikel *LEGIO* uit de *Realencyclopädie*. Met volle moed stapte ik de centrale bib binnen en sloot mij op tijdens het Allerheiligenweekend. Het kennismakingsartikel liep over meer dan twee boekdelen in een soort gotisch Duits, twee kolommen per pagina. Ik heb mijn verstand op ‘nul’ gezet en ik ben eraan begonnen. Na 4 dagen onophoudelijk werken had ik 80 kolommen in het Duits gelezen... die ik maar half verstond. In de eerste week van november heb ik zitten rekenen... Ik had waarschijnlijk 2 volle jaren nodig om mij door dit kennismakingsartikel te worstelen. Ik zag er geen doen aan. Ik ging niet meer naar de les in november en de professoren eerste licentie kregen dat in de mot en vroegen wat er scheelde. Ik was immers als goeie student uit Kortrijk gekomen. Stillaan rijpte bij mij het idee dat ik gelet op die thesis voor een diploma niet in aanmerking kwam.

Desondanks liet ik mij tot praeses verkiezen van mijn studentenclub en sloot ik mij aan bij de Leuvense Studentenfanfare. De maanden verstreken en ik doolde wat rond, als ik niet bezig was met mijn club en met de fanfare. Na de jaarwisseling had ik het ferme besluit genomen om te veranderen van richting... Ik moet jullie eerlijk bekennen dat ik na mijn retorica twijfelde tussen de rechtenstudies (mijn verstand) en de klassieke filologie (mijn hart). Mijn aandacht in het najaar 1967 en voorjaar 1968 werd in de namiddagen en de vooravonden daarenboven opgevuld door Leuven Vlaams... Ik was op elke betoging aanwezig. De troepen van Kolonel Reviers hebben mij dikwijls natgespoten tot op het vel...

Bij mij rijpte dan het idee om na carnaval (vette dinsdag) mijn stoute schoenen aan te trekken en op audiëntie te gaan bij de vice-rector, de betreurde Monseigneur Guido Maertens. Ik werd er hartelijk ontvangen, want hij kende mij nog uit mijn Kortrijkse tijd. Ik zei hem dat ik het in de klassieke filologie niet meer zag zitten en dat ik mij wou inschrijven in de faculteit Rechten. Ik zou wel nog mijn diploma halen van kandidaat Oude Geschiedenis (onder leiding van de betreurde minzame Professor Herman Verdin). Monseigneur Maertens had begrip voor mijn situatie en liet mij toe om buiten de inschrijvingsperiode deel te nemen aan de examens over de inhaalvakken eerste kandidatuur en tweede kandidatuur rechten die... gelukkig op dat ogenblik nog onder de faculteit Wijsbegeerte en Letteren ressorteerden. Ik moest maar vijf vakken afleggen, o.a. Romeins recht, Natuurrecht, Geschiedenis van het recht, Moraal en beginselen van het recht (vak dat destijds in Kortrijk door de beruchte Professor Eric Suy werd gedoceerd).

Aangezien het in Leuven te woelig werd, trok ik naar huis om te studeren. Dit deed mij besluiten om de aanvullende examens af te leggen in Kortrijk. Dit was een grote misrekening want ik werd er door Professor Eric Suy 'zeer koel' (om niet meer te zeggen) onthaald. De Prof had zijn cursus gegeven en vond mij een revolutionair. Hij zei dat hij het niet vond kunnen dat ik examens zou afleggen zonder de lessen te hebben gevolgd... maar hij kon mij niet beletten dit te doen. Ik was een verwittigd man... Op het examen liet hij zich 'epauleren' door een bijzitter. Toen ik het examenlokaal betrad zei hij: *"Ecce, zie daar mijn uitdager"*. Al bij al bracht ik het er redelijk behoorlijk van af. Ik had een 10+, een kleine 11. Hij kon mij niet tegenhouden want mijn andere vakken waren zeer goed... Zo heb ik mijn rechtenstudies succesrijk afgelegd. Ik ben ook praeses geweest van Moeder West-Vlaamse en Senior Seniorum van het SK en jarenlang in het bestuur geweest van de Leuvense Studentenfanfare.

Nu ben ik erevoorzitter van de Leuvense Studentenfanfare en erevoorzitter van het Seniorenkonvent en erevoorzitter van mijn eigen club Moeder Meense. Sinds 1971 ben ik advocaat aan de Balie van Kortrijk. Ik doceer het vak Douane & Accijnzen aan de Fiscale Hogeschool, die nu een onderdeel is van onze Alma Mater. Vanaf datzelfde jaar heb ik mij het lot aangetrokken van de onvolprezen lenteklassieker Gent – Wevelgem. Ik ben vanaf 1981 tot en met 2017 Voorzitter geweest van deze koers. Sinds 2017 ben ik lid van de UCI, alwaar ik de organisatoren wereldwijd vertegenwoordig in de strijd tegen de doping.

Ik bewaar aan Leuven de allerbeste herinnering... De beste en mooiste tijd van mijn leven.

De rest van het verhaal vertel ik jullie bij gelegenheid, misschien bij een volgende bijeenkomst van de Klioten... waarop ik graag het woord neem als ik het krijg.

De sluier in Mesopotamië

Door Leen Bokken

De sluier in Mesopotamië

Kledij is reeds sinds millennia een van de belangrijkste manieren om de eigen identiteit te uiten naar de buitenwereld toe. Nagenoeg alle maatschappijen drukken status en rijkdom uit via kledij. De sluier vormde hier in de antieke wereld geen uitzondering op; het dragen van een sluier had eveneens een zekere lading en betekenis. Dit artikel tracht te verduidelijken wat de betekenis hiervan is geweest in Mesopotamië.

Allereerst is het belangrijk te vermelden dat, ondanks bepaalde hedendaagse sentimenten, de sluier geen uitvinding is van de islam. Vrouwen uit verscheidene regio's droegen dit reeds millennia voor de geboorte van Mohammed. De volgende alinea's gaan terug naar de bronnen van de eerste geattesteerde hoofddoeken in Mesopotamië en proberen op die manier een beeld te scheppen van de vroegste geschiedenis van dit spraakmakende kledingstuk.

Assyrië en Babylonie

Het Akkadisch, de lingua franca voor het Oude Nabije Oosten tot in de Perzische periode (550-330 v.C.), kent twee woorden voor sluier, *katāmu* en *pasāmu*, die telkens als werkwoord 'bedekken' betekenen. Het werkwoord *katāmu* werd doorgaans gebruikt in de beschrijving van rituele ceremonies bij huwelijken. Dit werkwoord komt terug in de uitdrukking *kallatu kuttumtu* ('gesluierte bruid'), die bevestigt dat wanneer een meisje trouwde, ze gesluiert ging en dat haar bruidegom die sluier afdeed voor de huwelijksnacht.¹ Passages uit het Gilgamešepos versterken deze aanname.² Uit een brief uit Mari blijkt dat het de familie van de bruidegom was die de sluier voorzag en betaalde.³ Na het huwelijk droegen vrouwen eveneens een sluier; hiervoor werd het werkwoord *pasāmu* gebruikt.⁴ Het is aannemelijk dat dit het geval was in Assyrië, Ebla en Aleppo.

¹ Concise Dictionary of Akkadian: *katāmu(m)* "to cover" G (alu) [DUL].

² A. R. George, *The Babylonian Gilgamesh Epic*, vol 1, Oxford (2003), 188.

³ AEM 1/1 106 no. 10:12-15.

⁴ Concise Dictionary of Akkadian: *pasāmu(m)* "to veil" O/jB G (i/i) woman; "cover" mouth 0 ~ G stat. "is veiled" Ot pass. "veil o.s.".

De eerste wettekst die is overgeleverd over hoofddoeken dateert uit ca. 1500-1000 v.C. en beschrijft een uitzonderlijke situatie waarbij het dragen van een sluier een privilege was voor vrije vrouwen, concubines in het bijzijn van hun meesteres en voor getrouwde priesteressen. Vrouwen die niet getrouwd waren, mochten geen sluier dragen. Voor slavinnen en prostituees was dit eveneens verboden. Wanneer iemand zag dat zo'n vrouw toch gesluierd over straat liep, moest die dit onmiddellijk aangeven opdat de autoriteiten de vrouw in kwestie konden straffen. Voor een gesluierde prostituee bestond de straf uit 50 stokslagen. Daarnaast kon er hars over haar hoofd heen worden gegoten en mocht de persoon die haar aangaf, haar kleren afnemen, met uitzondering van haar juwelen. Het gaat hier om een tijdelijke regel van de autoriteit in Aššur; dit was dus niet altijd het geval en zeker niet op alle plaatsen in het Oude Nabije Oosten. Het is mogelijk dat een vrije vrouw zelf kon beslissen of ze al dan niet een sluier droeg. In andere periodes gingen prostituees doorgaans evenzeer gesluierd door het leven. Hun sluier was mogelijks verschillend in kleur en lengte dan die van respectabele vrouwen, hiervoor is echter geen doorslaggevend bewijs.

Uit de Midden-Assyrische periode (midden 14^e – midden 11^e eeuw) is een medische tekst overgeleverd waarin een bevallende vrouw 'geen sluier droeg en geen schaamte kende'. Dit wijst erop dat vrouwen in deze tijd doorgaans uit welgemanierdheid een sluier droegen. In het Gilgamešepos droeg de herbergierster Siduri een sluier. Dit wees misschien op haar getrouwde status. Als onderdeel van een huwelijk vond er steeds een sluierceremonie plaats; op die manier gaf de echtgenoot aan dat de vrouw nu bij hem hoorde en dat hij nu verantwoordelijk was voor haar. Vanaf dat moment moest hij haar voeden en kleden en de bruid werd deel van een nieuwe familie. Een man kon zelfs zijn concubine sluiëren, indien dit gebeurde in het bijzijn van een mannelijke getuige. Een ongesluierte concubine had een lagere status.⁵ Oorspronkelijk droegen vrouwen een sluier enkel tijdens de huwelijksceremonie, maar vanaf de Midden-Assyrische periode werd het dragen van een sluier onderdeel van de alledaagse klederdracht van een getrouwde vrouw. De sociale status en teken van kuisheid die rond een hoofddoek hingen, waren aanvankelijk van secundair belang, maar ongeveer vanaf de 14de eeuw v.C. begon daar dus verandering in te komen.

Een Oud-Babylonische tekst (ca 19de – 16de eeuw v.C.) beschrijft een huwelijksritueel waarbij de vader van de bruid haar sluierte, waarna de

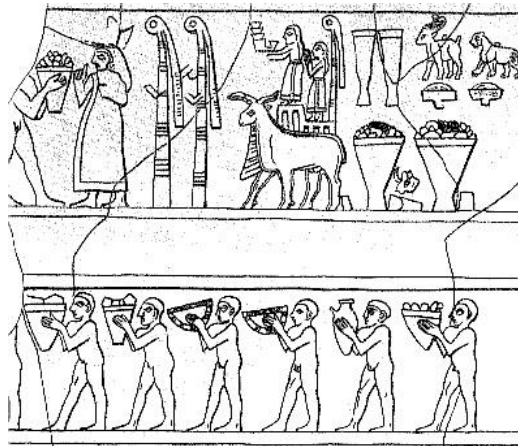
⁵ Martha Roth, *Law collections from Mesopotamia and Asia Minor*, Atlanta (1997), 169.

nieuwe echtgenoot die afnam.⁶ Een andere Oud-Babylonische tekst heeft het over twee vrouwen die valse getuigenissen aflegden; zij werden als straf ontdaan van hun hoofdbedekking.⁷ Dit betekent dat de sluier een teken van bevoorrechting was, waarvan de ontneming wees op sociale demotie. Deze tekst is trouwens nog om een sociale reden interessant: vrouwen konden getuigen in de rechtbank en hun woord had daarbij effectief juridische draagkracht.

Sumer

Het Sumerische woord voor sluier is tot op heden nog niet gekend. Betekent dit dat er in het zuiden van Irak tussen 3000 en 2000 v.C. geen gesluierde vrouwen waren? Of was de sluier zo vanzelfsprekend, dat er helemaal geen woord voor nodig was? Op dezelfde manier bestond er immers geen abstract woord voor 'religie' in het Sumerisch.

Bepaalde godinnen werden gesluierd afgebeeld. 'De gesluierde van de godinnen' is een epitheton voor de Sumerische en Akkadische godin Nanaya; zij was de personificatie van seksualiteit en oorlog. In tempels en heilige plaatsen was het voor gewone vrouwen eveneens vanzelfsprekend om zich te bedekken. Een vaas uit ca. 3000 v.C. beeldt de Sumerische godin Inanna of Ištar af, die offerandes ontvangt. Zij en haar bedienden dragen hun haar gesluierd, de mannen die offers brengen, zijn naakt.

©: <http://oi.uchicago.edu/OI/IRAQ/dbfiles/objects/14.htm>

In Mesopotamië is het dragen van een sluier geattesteerd in diverse soorten bronnen: wetteksten, medische teksten, literatuur, vaasschilderingen... Het voornaamste probleem hieromtrent is dat het bijna uitsluitend gaat om

⁶ Marten Stol, 'Women in Mesopotamia', *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 38.2 (1995), 128.

⁷ Martha Roth, "Reading Mesopotamian Law cases PBS5 100: A Question of Filiation," *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 44:3 (2001), 243–292.

androcentrische teksten; teksten door mannen, voor mannen. De vraag die hier interessant is om te stellen, is of een echtgenoot zijn eigen vroomheid of status kon etaleren door middel van de sluier van zijn vrouw. In dat geval zou het zeker gaan om een gebruik dat de mannelijke bevolking oplegde aan hun dochters en vrouwen, iets wat sowieso al blijkt uit de juridische bronnen. Het is belangrijk te erkennen dat er niet bijzonder veel is geweten over het dragen van sluiers in de eerste paar millennia v.C. Daarnaast waren er onvermijdelijk regionale verschillen, het zou dus verkeerd zijn om de bronnen uit dit artikel zomaar te extrapoleren naar de rest van het Oude Nabije Oosten.

Bibliografie

George, Andrew R., *The Babylonian Gilgamesh Epic*, vol 1, Oxford (2003).

Roth, Martha, *Law collections from Mesopotamia and Asia Minor*, Atlanta (1997).

Roth, Martha, 'Reading Mesopotamian Law cases PBS5 100: A Question of Filiation', *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 44:3 (2001), 243–292.

Archives épistolaires de Mari, uitgegeven door Durand, Jean-Marie e.a. (Éditions Recherche sur les Civilisations), Parijs (1993).

Stol, Marten, 'Women in Mesopotamia', *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 38.2 (1995): 123-44.

Stol, Marten, *Women in the Ancient Near East*, Berlijn (2016).

Khairunessa, Dossani, 'Virtue and Veiling: Perspectives from Ancient to Abbasid Times' (2013), *Master's Theses*, 4333.

Feuilleton

Feuilleton

Een modern Oudgrieks vertelsel, door Maxime Maleux en Laurens van der Wiel

Vanwege de covid-crisis hadden wij normaal voldoende tijd gehad om een groot deel van de opgegraven tekst, waarover wij in het vorige bulletin kwamen te berichten, te vertalen. Helaas beschikken we niet meer over de mummiekartonnage (die opgekocht is door een zekere Dirk O. uit Oxford) en is onze aanvraag tot volledige digitalisering afgewezen daar deze onze nederige fondsen te boven ging. Vorige week gelukte het ons uiteindelijk toch om een *sample scan* van één fragment te verkrijgen van de digitaliseringsdienst. In deze aflevering van het feuilleton kunt u zodus deze negen pas getranscribeerde en vertaalde regels lezen, die ergens in de tweede helft van het epyllion te situeren zijn: een vergadering van de Olympische goden over het lot van de Hellenen.

Zodra wij genoeg fondsen verworven hebben om de digitalisering van het epyllion te bekostigen zullen wij u, trouwe lezers van het bulletin, uiteraard verder op de hoogte houden over de inhoud van deze spannende tekst.

Οὕτως <δὴ> κατάπινον ἐρυθρὸν οἶνον ἄχαιοί·
ἐνθα τεθήπασί γ' ἄθάνατοι θεοὶ εἰς[ορόω]ντες
ἀλλὰ πατήρ ἐκάλεσσε θεοὺς νεφε[ληγερέτα Ζε]ύς
πᾶσιν τ' ἄθανάτοισ' ἔπεα πτερόεν[τα προση]ῦδα·
ὦ πόποι, αὔ δὲ μάχην πολυκράιπαλον υἱ[ῆς ἄχ]αιῶν
βάρβαροι ἡδὲ συνῆψαν, οἳ οὐ περὶ τείχεα Τροίης
ἀλλὰ διὰ κλέος ἄφθιτον, ὥς τὸ δίδωσιν Ἴακχος
ἐν μεγάρῳ οἶνοιο μάχονται· τῶν τίνι δῶμεν
αἰπὺν ὄλεθρον, τίς νικήσει ἄεθλον ἄριστον;

Zo zopen dan de Achaeërs rode wijn, waarop de onsterfelijke goden verbaasd waren wanneer ze er naar keken. Maar vader Zeus, de wolkenverzamelaar, ontbood de goden en sprak tot alle onsterfelijken gevleugelde woorden: “Ach! Nogmaals bonden de zonen der Achaeërs en de barbaren een strijd aan die vele katers veroorzaakt; zij strijden niet om de muren van Troje maar om onsterfelijke roem, zoals Bacchus die geeft, in de fakbar: aan wie van hen geven wij de volkomen ondergang, en wie zal beste prijs winnen?”

Van boeken en boeken

MONOGRAFIEËN EN VERTALINGEN

Van boeken en boeken

ACOSTA, Emiliano, *Plato lezen. Liefde, filosofie en democratie in de Apologie van Socrates*, Brussel, 2020

Cornelius Nepos. *Macht en moraal. Nagelaten werk. Vertaald en ingeleid door Diederik BURGERSDIJK, Peter BURGERSDIJK en Richard HAASEN (Baskerville serie)*, Amsterdam, 2020

CAMPBELL, Joseph - VAN BRAAM, Aris J. (vert.), *De held met de duizend gezichten. De archetypische reis van de held in mythen en verhalen*, Deventer, 2020 [1949]

CASPERS, Christiaan L., *Ovidius. Ibis. Een verwensing (Monobiblos, 7)*, Eindhoven, 2020

COHEN DE LARA, Emma (ed.), *Plato en de sofisten. Een spiegel voor onze tijd (Annalen van het Thijmgenootschap, 107, 4)*, Nijmegen, 2020

Manuel Chrysoloras. *Vergelijking tussen het oude en het nieuwe Rome. Brief aan de keizer van Byzantium. Vertaald door Nico DE GLAS en Han LAMERS*, Groningen, 2019

DEMARSIN, Bart - DERWAEL, Stéphanie, *Dacia Felix. Het roemrijke verleden van Roemenië*, Gent, 2019

Aurelius Augustinus. *Bidden met je handen. Preken over verschillende thema's 2 [Sermones de diversis 358A-396]. Ingeleid, vertaald en van aantekeningen voorzien door Joke GEHLEN-SPRINGORUM, Vincent HUNINK, Hans VAN REISEN en Annemarie SIX-WIENEN*, Eindhoven, 2020

Philo van Alexandrië. *De schepping van de wereld. Ingeleid, vertaald en toegelicht door Albert-Kees GELJON*, Eindhoven, 2020

HULSTAERT, Kristien - KENNES, Kobe - LENDERS, Dennis, *Verzen tot leven lezen. Over het lezen en beleven van Latijnse poëzie in de klas (Didactica classica Gandensia, 53)*, Gent, 2019

Plinius. *Mijn lieve Calpurnia. Romeinse vrouwenportretten. Vertaald & toegelicht door Vincent HUNINK*, Amsterdam, 2020

Sofokles. *Oidipous - Antigone - Aias - Filoktetes - Elektra. Vertaald door Gerard KOOLSCHIJK (Baskerville serie)*, Amsterdam, 2020 [1992 & 1998 & 2004]

MEIJER, Fik, *Schoonheid voor het oprapen. Romeinse kunstjagers en hun navolgers*, Amsterdam, 2019

POBLOME, Jeroen - CLEYMANS, Sam, *De gezichten van Sagalassos. Blik op een levende stad*, Leuven, 2019

PUTTEVILS, Tim - VANMONTFORT, Bart - VAN NIEUWENHUYSE, Karel e.a., *Ons verste verleden. Historisch denken over de prehistorische mens in de oude wereld (Historisch denken)*, Leuven, 2020

TROUET, Valerie, *Wat bomen ons vertellen. Een geschiedenis van de wereld in jaarringen*, Tielt, 2020
 VAN DER HEIJDEN, Paul - VAN GINKEL, Evert, *Romeinen langs Rijn en Noordzee. De limes in Nederland*, Utrecht, 2020
 Aurelius Augustinus. *Over de psalmen. Uitweidingen 110-117 [Enarrationes in Psalmos 110-117. Ingeleid, vertaald en van aantekeningen voorzien door Joost VAN NEER, Martijn SCHRAMA en Anke TIGCHELAAR]*, Eindhoven, 2020
 VAN PEER, Willie, *Hoe zag Jezus eruit?*, Leuven, 2020
 VRIJMOED, Tessa D. M., *Opnieuw het Colosseum voorbij*, Drongen, 2020

ROMANS

DAVIS, Lindsey, [A Flavia Albia mystery 8] *The grove of the Caesars*, London, 2020
 HADDON, Mark, *The Porpoise*, London, 2019 (Nederlands: *De Dolfijn*, 2019)
 SCARROW, Simon - Andrews, T. J., [Telemachus 1] *Pirata*, London, 2019

STRIPS

Alex Senator - Alix Senator, V10: Démarez, Thierry - Mangin, Valérie - Bajram, Denis e.a., *Het woud der carnivoren* (2020) - *La forêt carnivore* (2020), Casterman
Alexander de Grote, A04: Proost, Bart - Barcas, *De vloek van Poseidon* (2019), Strips2Go!
Buck de eerste man op aarde, V01: Van den Stock, Frederik, *Buck de eerste man op aarde* (2019), Oogachtend
Inguinis - Inguinis, V01: Guenet, Nicolas - Even, Katia, *Slavin van het Pantheon* (2020) - *L'esclave du Panthéon* (2017), Dark Dragon Books (zie de bespreking van Bert Gevaert op <http://www.stripspecialzaak.be/2020-Besprekingen/Inguinis-1-2.htm>)
Inguinis - Inguinis, V02: Guenet, Nicolas - Even, Katia, *Romeinse lichamen* (2020) - *Les corps de Rome* (2018), Dark Dragon Books
Orakel - Oracle, V10: Vukic, Bojan - Cordurié, Sylvain - Lopez, Guillaume e.a., *De ontroonde* (2020) - *Le déchu* (2017), Daedalus
Percy Jackson en de Olympiërs - Percy Jackson & the Olympians, V02: Futaki, Attila - Venditti, Robert - Villarubia, José, *De zee van monsters* (2018) - *The sea of monsters* (2013), Van Goor
Percy Jackson en de Olympiërs - Percy Jackson & the Olympians, V03: Futaki, Attila - Venditti, Robert - Villarubia, José, *De vloek van de Titaan* (2019) - *The Titan's curse* (2013), Van Goor
Stonehenge - Stonehenge, V01: Pinson, Ugo - Corbeyran, Éric e.a., *Erin* (2019) - *Erin* (2015), Indruk

Troje - Troie, V04: Campanella Ardisha, Erion - Jarry, Nicolas - Panarin, Vyacheslav e.a., *De poorten van de Tartaros* (2019) - *Les portes du Tartare* (2016), Daedalus

De wijsheid van mythes. De Ilias - Sagesse des mythes, La. L'Iliade, V02: Taranzano, Pierre - Bruneau, Clotilde - Ferry, Luc e.a., *De Ilias. 2/3. De oorlog van de goden* (2020) - *L'Iliade. 2. La guerre des dieux* (2017), Daedalus

De wijsheid van mythes. Iason en het gulden vlies - Sagesse des mythes, La. Jason et la toison d'or, V02: Jubran, Alexandre - Bruneau, Clotilde - Smulkowski, Scarlett e.a., *Iason en het gulden vlies. 2/3. De reis van de Argo* (2020) - *Jason et la toison d'or. 2. Le voyage de l'Argo* (2018), Daedalus

FILMS

Britannia. Season 1. 1-9 (2018 - UK/CZ) - 70+8x45 min. - 2,5 * - Televisie serie (9 episoden) - Reg.: Hüseyin, Metin; Tully, Susan; Watson, Luke; Folkson; Schrewe, Christophe - Act.: Morrissey, David; Reilly, Kelly

Britannia. Season 2. 1-10 (2019 - UK/CZ) - 10x50 min. - Televisie series (10 episoden) - Reg.: Watson, Luke; Savage, Rob; Larsson, Lisa James - Act.: Morrissey, David

Xiong chu mo. Yuan shi shi dai [Boonie Bears. Blast into the past - L'aventure préhistorique] (2019 - CN) - 90 min. - Teken film - Dir.: Ding, Leon - Act.: Boike, Chris (stem Engelse versie)

Van lief en leed

Van lief en leed

OVERLIJDENS

Eerwaarde heer Karel (Louis) Baert (18.10.1930-20.01.2020) (KF 1959); leerkracht Sint-Lievenscollege, Gent

Jozef (Jos) Dejans (16.05.1927-06.04.2020) (KF 1956); echtgenoot van Christiane Judo (KF 1956); leerkracht Sint-Amandscollege Kortrijk en Sint-Pieterscollege Leuven

Bernadette Rutgeerts (10.06.1951-14.04.2020); echtgenote van Noël Golvers (KF 1975); praktijklector aan de Faculteit Letteren

Prof. dr. Andreas (Andries / Dries) Welkenhuysen (24.05.1929-15.04.2020), professor Latijnse Filologie aan de KU Leuven (tot 1994)

Willy Schroeven (13.07.1941-07.05.2020) (KF 1963?)

Eerwaarde heer Dr. Frank Grypdonck (11.10.1938-15.05.2020) (KF Dr. 1972); leerkracht en priester van het bisdom Gent

Eerwaarde heer Remi Peeters (05.07.1933 - 15.05.2020) (KF 1967?)

Michel Van Damme (03.01.1934-22.08.2020), echtgenoot van Denise De Brauwer (KF 1955)

Dr. Adriaan C. Claessens (20.09.1928-28.08.2020) (KF 1958; doctoraat 1960); leerkracht op diverse scholen in Nederland en op de Europese School in Varese (Italië) en in Ukkel (waar hij ook directeur was); door het Nederlands Koninklijk Huis benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau

Dr. Maria / Mia Gilleir (14.09.1926 - 28.08.2020) (KF 1954?), ere assistent aan de faculteit Letteren

Marie-Madeleine / Marleen Goethals († 02.09.2020) (KF 1958?)

In memoriam Mgr. Maurice Plevoets (21.11.1926 - 23.01.2020)

Mgr. Maurice Plevoets, geboren in Bokrijk (Genk) op 21 november 1926, trad in 1943 binnen in het Groot Seminarie, waar hij op 2 juli 1950 tot priester gewijd werd. Hij studeerde Klassieke Filologie aan de KU Leuven van 1950 tot 1954, en daar behaalde hij in 1959 ook zijn doctoraat in de Klassieke Filologie. Nog in datzelfde jaar werd hij als Fidei Donum priester van het bisdom Hasselt naar Congo gezonden, waar hij op 27 juni 1959 aankwam. Hij zou er de rest van zijn leven actief blijven. In 1954 was Lovanium opgericht, de katholieke universiteit van Leopoldstad (de stad die in 1966 tot Kinshasa omgedoopt werd). Aan deze universiteit ging hij aan het werk als professor en secretaris-generaal. Lovanium werd in 1971 de Université Nationale du Zaïre. In 1975 werd de theologische faculteit om politieke redenen gesloten, maar ze bleef elders bestaan en werd in 1988 de onafhankelijke Facultés Catholiques de Kinshasa. Deze instelling bleef groeien en werd in 2009 de Université Catholique du Congo.

In die woelige periode bleef Mgr. Plevoets actief in het bestuur van deze instellingen, waarbij hij speciale aandacht had voor de kwaliteit van het onderwijs, maar ook voor het welbevinden van de studenten. Hij bleef zijn hele leven op de campus wonen als priester van de Universitaire Parochie en zijn deur stond steeds open voor iedereen met problemen. In 1994 stichtte hij het 'Oeuvre Gabriella' / 'Werk Gabriella', een opvangtehuis voor ongewenst zwangere meisjesstudenten die door hun familie in de steek gelaten waren; eind 2019 hadden ze zo in de loop van die 25 jaren 659 jonge vrouwen kunnen helpen. In 2001 werd hij toegelaten tot het emeritaat en in 2002 werd hij ere-prelaat van de Paus, zodat hij de titel Monseigneur mocht voeren.

Een pensioen was dit alleen in naam, want hij bleef actief in het bestuur van en de sensibilisering en fondsenwerving voor de vele sociale activiteiten waarbij hij betrokken was. In zijn 'vertelbrieven' (die hij tot kort voor zijn dood bleef rondsturen) benadrukte hij de schrijnende armoede in Congo, de lage kwaliteit van het onderwijs, de onvoldoende gezondheidszorgen, de slechte wegen, de gewapende agressies en ziekten als ebola, die ervoor zorgen dat het land 'een onoverzienbare oceaan van miserie' is. Hij gaf de moed echter niet op, maar bleef vechten voor zijn thuisland en zijn studenten. Op 93-jarige leeftijd maakte hij in december 2019 een ongelukkige val; hij werd eerst verzorgd in het universitaire ziekenhuis in Kinshasa, maar is in januari dan toch naar het ziekenhuis in Genk overgebracht, waar hij op 23 januari 2020 gestorven is. Zijn lichaam werd teruggebracht naar zijn geliefde Kinshasa, waar hij op 7 februari begraven is, na twee dagen van academische en religieuze plechtigheden.